

פרשת קרח

הרב אמנון בזק

את מי לקח קרח?

הטענה הראשונה היא כנגד בחירת אהרן לכהונה, ואלהיה מכוונת תגובתו הראשונה של משה – הצעתו לערוך את מבחן המחנות, שיברר במי באמת בחר ה':

(ד) וישמע משה ויפל על פניו: (ה) וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו: (ו) זאת עשו קחו לכם מחנות קרח וכל עדתו: (ז) ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני ה' מחר והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש...

מן הפנייה "אל קרח ואל כל עדתו" ברור שהכוונה לא רק לבני לוי, אלא גם לבני שבטים אחרים – כל אותם חמישים ומאתיים נשיאי עדה שנצטרפו עם קרח.⁴ אשר על כן, יש משום הפתעה בחתימה של הצעה זו:

(ז) ...רב לכם בני לוי!

מסתבר שסיומת זו היא בגדר פסקת מעבר, המטרימה את פנייתו השנייה של משה. גם פנייה זו מוסבת על הטענה על בחירת אהרן לכהונה, אלא שהיא מכוונת לבני לוי דווקא:

(ח) ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי: (ט) המעט מכם פי הבדיל א-להי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן ה' ולעמד לפני העדה לשרתם: (י) ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהנה:

כאן משה כבר מבחין בין אנשי השם משאר השבטים לבין בני עדתו של קרח הנמנים על שבט לוי. הוא טוען כלפי הלויים, שה' כבר הבדילם לעבוד את עבודת המשכן, ולכן בקשתם לקבל גם תפקידי כהונה היא בגדר חוצפה.

את דבריו לשתי הקבוצות חותם משה במילים:

(יא) לכן אתה וכל עדתך הנעדים על ה' ואהרן מה הוא כי תלינו עליו:

משה מדגיש כי לאמתו של דבר, לא על אהרן מלינות שתי הקבוצות הללו, כי אם על ה', שהוא שבחר באהרן לכהונה, כפי שיוכח בהמשך.

הטענה השנייה של עדת קרח היא על מנהיגותו של משה. את הטענה הזאת מייצגים דתן ואבירם, המהווים את הקבוצה השלישית:

א. ויקח קרח

פרשת קרח פותחת במבנה תחבירי תמוה:¹

(א) ויקח קרח בן צהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: (ב) ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם:

השאלה נשאלת מאלה: מה לקח קרח? הפועל 'לקח' מופיע במקרא מאות פעמים, וכמעט תמיד בא לאחריו מושא – הדבר שלקח הלוקח. כאן לא נאמר מה לקח קרח, ובמקום זה נזכרים שמות של אנשים אחרים, שנראה שהשתתפו עמו באותה לקיחה בלתי-מבוארת. מה טיבה של תופעה זו?

רש"י מציע שני פירושים, ובשניהם הוא מנסה להשלים את המושא החסר: "ויקח קרח – (1) לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס 'ואתפלג'... (2) דבר אחר: ויקח קרח – משך ראשי סנהדראות שבהם דברים...".² אבל הקושי בשני הפירושים ברור: אם כן, מדוע לא נכתבו המושאים הללו ("את עצמו" או "ראשי סנהדראות שבהם") במפורש בפסוק?³

נראה אפוא שהתורה נקטה בכוונה תחילה בלשון תמוהה, כדי להבליט את הבעייתיות שהייתה מבחינה מציאותית בצירוף כל האנשים הללו יחדיו. כפי שנראה להלן, קרח אסף קבוצות שונות של אנשים שהיוו אופוזיציה למשה ולאהרן, מבלי שיהיה להן דבק משותף לבד מעצם עמדתם האופוזיציונית. הלשון החסרה הולמת היטב את הצירוף הפגום של קבוצות שונות אלו.

ב. שתי טענות, שלוש קבוצות

מה טענו קרח ועדתו? מיד לאחר תיאור הצטרפותם אלו לאלו מובאת סיסמת המרד:

(ג) ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה':

ואולם, מניתוח תגובתו המורכבת של משה לכל העניין עולה כי הוא התמודד למעשה עם שתי טענות מרכזיות, שנשמעו מפייהן של שלוש קבוצות שונות.

1 כל ההפניות לפסוקים בעיון זה הן במדבר ט"ז, אלא אם כן צוין אחרת.
2 ובדומה לפירוש השני כתב רש"י: "ויקח קרח ודתן ואבירם אנשים הרבה, עד שקמו עמם לפני משה חמשים ומאתים".
3 ומה עוד שהמושא 'את עצמו', השכיח בלשון חכמים, איננו קיים בלשון המקרא.

4 וכן מבואר בהמשך הפרשה, שמקטירי הקטורת היו אותם מאתיים וחמישים איש: "וקחו איש מחתתו ונתתם עליהם קטרת והקרבתם לפני ה' איש מחתתו חמשים ומאתים מחתת... ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת" (פס' יז, לה).

מהו שתהא פטורה מן הציצית? אמר לו: חייבת בציצית. אמר לו קורח: טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ארבע חוטין פוטרות אותה!?

(במדבר רבה פרשה יח)

רוצה לומר: עם ישראל, המשול לטלית שכולה תכלת, אינו זקוק לפתיל תכלת, דהיינו למנהיגים כמשה ואהרן.

סיסמה זו סותרת בבירור את הטענות המתגלות לאחריה, ובפרט את טענתם של המערערים על הכהונה: את הטענה כנגד אהרן הציגו אנשים שהיו מעוניינים במשרה לעצמם; ובכך, כיצד ניתן לטעון שכל העדה קדושים, ובד בבד לדרוש את הכהונה לעצמך!?

נראה אפוא שהמשפט הראשון, הקורא לאנרכיה ומתנגד לשלטון מכל צורה שהיא, מבטא הלך רוח של קבוצה רביעית. ייתכן שאת הקבוצה האנרכיסטית הזאת ייצג און בן פלת, שאותו לא מצאנו בהמשך הפרשה לא עם המערערים על הכהונה ולא עם המערערים על מנהיגותו של משה. העדרו של און בן פלת מהמשך הסיפור עשוי ללמד שהוא לא נענש, ודבר זה עולה בקנה אחד עם ההצעה שהוא הוא המייצג את טענתה של הקבוצה הרביעית. טענה זו איננה טענה אישית כלפי אהרן או משה, כי אם טענה על עצם תופעת המנהיגות; אין היא מונעת מפניות אישיות, אדרבה, היא מוצגת כטענה אידאולוגית, שביסודה האמונה בקדושת כל ישראל ובהשראת השכינה בתוכם. אשר על כן, היא חמורה פחות מטענותיהן של הקבוצות האחרות בעדת קרח, שנענשו על מעשיהן.⁵

מעתה נוכל להבין טוב יותר את ההבחנה שהבחין משה בין המערערים על הכהונה משבט לוי לבין שאר המערערים על הכהונה. בכך ביקש משה לומר כי בטענתם של בני לוי שנמנו עם קרח הייתה, למעשה, צביעות לא-מעטה: כיצד הם יכולים לחסות תחת הסיסמה "רב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קְדָשִׁים וּבְתוֹכֶם ה'", "ובד בבד ליהנות מן ההבדלה ש"הבדיל אֶלֶּהִי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לְעַבֵּד אֶת עֲבֹדַת מִשְׁכַּן ה' וְלַעֲמֹד לְפָנַי הָעֵדָה לְשִׁרְתֶּם"!!

על כל פנים, עצם הצירוף של ארבע הקבוצות הללו, אין בו שום היגיון מבחינה תוכנית, והמכנה המשותף היחיד להן היה העמדה האופוזיציונית כלפי משה ואהרן. ייתכן אפוא

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקַרְא לְדָתָן וְלָאֲבִירִים בְּנֵי אֱלִיָּאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: (יג) הַמַּעֲט פִּי הָעֵלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַרְרָר: (יד) אָף לֹא אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הֵבִיאָתָנוּ וְתַתָּן לָנוּ נַחֲלַת שְׂדֵה וְכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הֵהֱמִינוּ לֹא נַעֲלֶה:

טענה זו מוסבת על מה שתופסים דתן ואבירים ככישלון כפול של משה: מצד אחד, הוא הוציא אותם ממצרים, שדווקא אותה הם רואים כ"אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ"; מצד שני, הוא לא הביאם אל ארץ זבת חלב ודבש, כי אם אל המדבר. אשר על כן – טוענים דתן ואבירים כלפי משה – אין שום סיבה "כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַרְרָר".

תגובתו של משה לטענה זו שונה מתגובתו לטענותיהם של המערערים על הכהונה:

(טו) וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאֲתִי וְלֹא הִרְעִיתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם:

שוני זה בתגובתו של משה – מה טיבו? נראה שההבדל נובע מהתכנים השונים של שתי התלונות. מקטירי הקטורת טענו טענה פרטנית, שתוכנה לא עורר אצל משה קושי מיוחד: הוא מציע את מבחן המחנות, שהוא סמוך ובטוח מה תהיה תוצאתו, שהרי ברור לחלוטין שה' ישוב ויבחר באהרן. טענתם של דתן ואבירים, לעומת זאת, אינה מתמצה בערעור על בחירת משה; דתן ואבירים טוענים שהנהגתו של משה היא גם מושחתת. משה אמנם האמין לגמרי בצדקתו, וחרה לו מאוד על עלילה מקוממת זו. אך עד כמה יכול אדם – ולו גם משה הוא – לבטוח בעצמו?! אשר על כן פונה משה במצוקתו לקב"ה, שיוכיח את צדקת דרכו.

ועוד הבדל אחר יש בין דתן ואבירים לבין שתי הקבוצות הראשונות. מקטירי הקטורת לא נקטו כל פעולה לפני ביקורתם על משה. דתן ואבירים, לעומת זאת, הביאו כנראה מנחה לפני שהתלוננו על משה, כדברי ראב"ע: "דתן ואבירים היו אנשים גדולים, והקריבו מנחה קודם זה המעשה". משום כך הייתה למשה סיבה נוספת לחשוש מפניהם, ולהתפלל אל ה': "אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם".

ג. הסיסמה והסתירה הפנימית

ראינו עד כה שתי טענות של שלוש הקבוצות. והנה, דווקא משהכרנו טענות אלו, נראית סיסמת המרד, הפותחת את כל מסכת הטענות, תמוהה ביותר:

(ג) וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קְדָשִׁים וּבְתוֹכֶם ה' וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קַהֲל ה':

מטענה זו משתמע שעם ישראל אינו זקוק להנהגה כלל, כי כולם קדושים. חז"ל נתנו לכך ביטוי ציורי במדרשם הידוע:

מה כתיב למעלה מן הענין? 'וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצִת' (ט"ו), (לח). קפץ קורח ואמר למשה: טלית שכולה תכלת –

5 ואכן, חז"ל, בעמדם על ההבדל שבין און בן פלת לבין השותפים האחרים בעדת קרח, ייחסו לו במיוחד את העמדה "פִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קְדָשִׁים". כך נאמר במסכת סנהדרין (קט ע"ב – קי ע"א): "און בן פלת, אשתו הצילתו. אמרה ליה: מאי נפקא לך מינה? אי מר רבה – אנת תלמידא, ואי מר רבה – אנת תלמידא". לפי המדרש, אשתו של און בן פלת טענה כלפיו כי בין כך ובין כך – בין שיגבר משה בין שיגבר קרח – יישאר און עצמו בגדר תלמיד בלבד, ולא יהיה מנהיג. הוזה אומר: לאון בן פלת אכן לא היה אינטרס אישי בכל הסיפור. בהמשך הגמרא מסופר כיצד השתמשה אשתו של און בן פלת בבידיעתה "פִּי כָל הָעֵדָה כָּלֶם קְדָשִׁים" כדי להציל את בעלה: היא השקתה אותו יין והרדימה אותו, ואז ישבה על פתח האוהל בגילוי ראש; כך נמנעה מאנשי עדתו של קרח הגישה לאון בן פלת מטעמי צניעות, והוא ניצל. מדרש זה מתאר אפוא את האמונה האמתית שהייתה לאון בן פלת ולמשפחתו בקדושת ישראל.

כָּל הָאָדָם יִמְתּוֹן אֵלָה וּפְקַדַת כָּל הָאָדָם יִפְקַד עֲלֵיהֶם
 לֹא ה' שֶׁלַחְנִי: (ל) וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצִתָּהּ
 הָאָדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֶתְּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם
 וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעֶתֶם כִּי נֶאֱצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלָה
 אֶת ה': (לא) וַיְהִי כִכְלַתּוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלָה
 וַתִּבְקַע הָאָדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם: (לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ
 אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֶתְּם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם
 אֲשֶׁר לָקָרַח וְאֶת כָּל הַרְכוּשׁ: (לג) וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר
 לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ
 הַקֶּהֶל:

העונש על הפגיעה האישית במשה והצגתו כפועל ממניעים
 אישיים נעשה על ידי בריאה חדשה – שינוי מוחלט מסדרי
 הטבע. גם כאן מודגש שהפגיעה במשה, כמו הפגיעה
 באהרן, היא למעשה פגיעה בקב"ה. אך מאחר שכאן לא היה
 מדובר בעבודת המשכן, אלא במחלוקת בשדה הפוליטי,
 הוכחה חומרת החטא על ידי מחיית המתלוננים מן העולם
 והורדתם לשאול לעיני כל ישראל. בכך הראה הקב"ה שגם
 המישור הפוליטי כלול בהנהגתו, ומי שמערער על דרכי
 הנהגתו בעולמו – סופו שיאבד ממנו וירד לשאול.

ומה היה סופו של קרח, המנהיג שאיחד את הקבוצות
 השונות? חז"ל אמרו ש"קורח – מן הבלועים ומן השרופים"
 (סנהדרין קי ע"א). ויסוד דבריהם בפשוטו של מקרא. מצד אחד,
 בהמשך הפרשה נאמר:

וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ
 הַשֹּׂרְפִים וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לַמִּזְבֵּחַ. זָכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אַהֲרֹן
 הוּא לְהִקְטִיר קֶטֶר לִפְנֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה קֶרַח וְכַעֲדָתוֹ
 כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ (כ"ז, ד-ה).

מכאן ניתן להסיק בפשטות שקרח היה מן השרופים. אבל
 להלן, בפרשת פינחס, נאמר:

וּבְנֵי אֱלִיָּאֵב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאָבִירָם הוּא דָתָן וְאָבִירָם
 קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הָצוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּעֵדַת
 קָרַח בְּהַצֵּתֶם עַל ה'. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע
 אֶתְּם וְאֶת קָרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בְּאֵלֵל הָאֵשׁ אֶת חַמְשֵׁים
 וּמֵאֵתִים אִישׁ וַיְהִי לִנְס (כ"ז, ט-י).

משמע מכאן שקרח היה מן הבלועים.

גם מבלי לנסות להבין כיצד התרחש הדבר בפועל, ברי כי
 מבחינה רעיונית היה עונשו הכפול של קרח הצדק הפשוט:
 מי שלקח וחיבר זו לזו קבוצות וטענות שונות, שלא היה
 להן מלכתחילה דבר ולא חצי דבר זו עם זו – דינו שייענש
 עם כל אחת מהן.

שהליקוי התחבירי במשפט הפותח את הפרשה – "ויקח
 קרח..." – נועד לבטא את הליקוי המהותי שבאותה לקיחה
 גוומה מיסודה.

ד. העונשים

בסופו של דבר נענשה כל קבוצה בעונש הראוי לה.

עונשם של מקטירי הקטורת מובן: שרפתם באש שיצאה
 מאת ה'. קווי דמיון רבים נמתחים בין פרשת קרח ועדתו
 לבין חטאם של נדב ואביהוא. הדמיון מתבטא בראש
 ובראשונה בתיאור הקטרת הקטורת בפרשתנו – "ויקחו איש
 מחתתו ויתנו עליהם אש וישמו עליהם קטרת" (פס' יח) –
 המזכיר מאוד את תיאור חטאם של בני אהרן: "ויקחו בני
 אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישמו עליה
 קטרת" (ויקרא י', א). בעקבות מעשה זה נאמר "וירא כבוד ה'
 אל כל העדה" (פס' יט) – כשם שנאמר לפני חטאם של נדב
 ואביהוא: "וירא כבוד ה' אל כל העם" (ויקרא ט', כג). ובשני
 המקומות באה לשון דומה על האפשרות שחטאם של
 יחידים ימיט עונש על כל העדה: בפרשתנו תמהים משה
 ואהרן "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף" (פס' כב),
 ואחרי מות נדב ואביהוא מורה משה לאהרן ולבניו הנותרים
 "ראשיכם אל תפגעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל
 העדה יקצף" (ויקרא י', ו).

גם העונש עצמו כתוב בלשון דומה: בפרשתנו נאמר "ואש
 יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי
 הקטרת" (פס' לה), ועל נדב ואביהוא נאמר "ותצא אש
 מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'" (ויקרא י', א). בשני
 המקרים בא ציווי להרחיק את שרידי השרפה: בפרשתנו
 נאמר למשה "אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את
 המחבת מביין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קדשו" (במדבר
 י"ז, ב); ובפרשת שמיני אומר משה למישאל ולא לצפן "קרב
 שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה" (ויקרא י',
 ד). בעקבותיהן של שתי הפרשות בא דיבור מיוחד לאהרן
 לבדו: "ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתך
 תשאו את עון המקדש" (במדבר י"ח, א); "וידבר ה' אל אהרן
 לאמר יין ושכר אל תשת..." (ויקרא י', ח-ט). ולסיום, קשה
 להתעלם מן ההוראה לאלעזר "ואת האש זרה הלאה כי
 קדשו" (במדבר י"ז, ב), הרומזת בבירור למעשה נדב ואביהוא:
 "ויקרב לפני ה' אש זרה אשר לא צנה אתם" (ויקרא י', א).

השוואה זו מלמדת, שהערעור על מעמדו של אהרן כמוהו
 כערעור על דרכי העבודה במשכן. מי שרואה עצמו ראוי
 להקטיר קטורת, כמוהו כמביא לפני ה' אש זרה. אלו ואלו
 מבקשים לעבוד את ה' באופן שונה משציווה, ומעדיפים
 את עניינם האישי על פני כפיפות מוחלטת לצו ה'. לפיכך
 נענשו מקטירי הקטורת באותו עונש שנענשו נדב ואביהוא.

על עונשם של דתן ואבירם, לעומת זאת, התורה מדגישה כי
 הוא היה חסר תקדים:

(כח) ויאמר משה בָּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שֶׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת
 אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבִי: (כט) אִם כְּמוֹת

• כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב אמנון בוק, תשל"א
 • עורך: בעז קלוש
 • בית המדרש הווירטואלי
 • מיסודו של
 • The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 • אתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>

* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *

* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *

* דוא"ל: office@etzion.org.il *

* לביטול רישום לשיעור: *

* <http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php> *

* .....